

НАЙМИЧКА

ДРАМА В 5 ДІЯХ

ДІЄВІ ЛЮДЕ

Василь Микитович Цокуль — 45 літ,
багатий хазяїн.

Мелашка — молодиця.

Дід — мірошник.

Панас — парубок — робітники його.

Маруся — дівчина.

Пилип — молодий москаль, гусарин.

Аблакат.

Борох — шинкар.

Рухля — його жінка.

Янкель — їх син, літ 15.

Харитина — сирота, наймичка її.

Парубки, дівчата, молодиці і москалі.

ДІЯ ПЕРША

Сільський вид. Улиця. Збоку шинок.

ЯВА І

Біля самих дверей шинку стоять Харитина й Рухля.

Харитина переклала з свого хвартуха у хвартух

Рухлі курячі яйця.

Рухля *(дивиться на яйце против світу)*. Може, вони нечисті, попорчені?

Харитина. Божилась баба Палажка, що свіжі. На тій неділі тільки знесли кури.

Рухля. Ну, нехай! Тепер же ти побіжи зараз до Соломії, візьмеш у неї курку і мірку картоплі — вона мені винна; потім забіжи до баби Горпини — нехай дасть молока зараз від корови. Тільки мерщій, бо панич Сруль як проснеться без тебе, то буде плакати! Чуєш? Не сиди мені там, скоренько справляйся, бо вже нерано, а поки води наносиш, чай поставиш, то й ніч... ще й пелюшки треба постирати, і діл помазати... Ну, іди, чого стоїш?

Харитина. Загадали увечері. Як же я все разом зроблю?

Рухля. Хіба я кажу разом? Я тобі загадую тільки, бо ти без загаду не зробиш...

Харитина. У чому ж я ту картоплю принесу? У нас нема мішка.

Рухля. Нехай дасть у свій мішок, завтра віднесеш.

Харитина. Не поспію я сьогодні всього зробити, уже вечір...

Рухля. Ну, не галамагай! Роби, як велю. *(Пішла у шинок.)*

ЯВА ІІ

Харитина, а потім Цокуль і Борох.

Харитина *(одна)*. Отак день у день! Як муха в окропі крутюсь... *(Дражне.)* «Харитино! Сруль плаче. Харитино — Гершка одягни. Харитино — поведи Рівку надвір!..» Не знаєш, до котрого й кинуться, а тут знову: принеси води, біжи туди, біжи сюди!.. Та все швидше, і мушу терпіть... Е, терпи, душа: спасенна будеш! *(Пішла.)*

Борох і Цокуль.

Цокуль *(дивиться вслід Харитині, набік)*. Як картинка! *(До Бороха.)* Проворна у тебе дівчина оця, Харитина... відкіля вона?

Борох. Я й сам не знаю, — сирота.

Цокуль. Гарна дівчина! Я давно збираюсь її переманить до себе.

Борох. Борони боже! Рухля моя буде репетувать на все село. Ну, а що ви скажете за овес? Їй, такової ціни, як ви правите, теперечки нема.

Цокуль. Як нема, то не продам.

Борох. Краще пущай миші з'їдять, ніж бідний чоловік што-небудь зароботає.

Цокуль. І мишам треба що-небудь їсти. А коли вже на те іде, щоб заробить, то чом же й мені більше не заробить?

Борох. Ви все своє, все шуткуєте, — ой, какой ви! Ні, справді, Василь Микитович, поговорим насурйоз: продайте мені овес і ячмінь, дайте што-небудь зароботать.

Цокуль. Купуй!

Борох. Заходьте до мене, ми побалакаєм, ми зойдемся: ви штось-небудь уступите, я чого-небудь прибавлю.

Цокуль. Не підую. Там набереться усякої голоти, та й лізуть у вічі, щоб поставив горілки.

Борох. А чого ми будем сидіть у шинку? Хіба у мене нема кімнати? Заходіть до мене, ніхто не буде мішати. *(Одчиня двері.)* Пожалуйте!

Цокуль. Ну, добре. А як я в тебе наймичку одіб'ю, то що ти тоді скажеш?

Борох. Ха-ха-ха! Єй-богу, ви веселий чоловік, усе з шутками... тільки не шутіть так при Рухлі... Милості прошю.

Цокуль. Без шуток...

Пішли в шинок.

Я В А І І І

Входить П а н а с .

П а н а с *(один)*. І де вона, тварюка, лазить? Цілий день вештається, а тут треба! То до кума залізе, то до московки, — ну й бабій! Був і там, і там — не застав! Сказали, що москалям овес продає, ходив аж до вахмистра, знов сказали: не було. Чорт його знає, де й шукать. А тут хотілось би до вечера справитися, щоб хоч на хвилину до Марусі урваться. П'ятий день не бачив. Коли б уже, господи, мерщій покрову: візьму у хазяїна гроші і пошлю старостів... Маруся дума, що я нічого не маю, і я їй нічого не кажу, а як полічу, скільки-то я грошей зажив у хазяїна, то аж повищаю від радощів! Горював, правда; зате ж шістдесят п'ять карбованців як одна копійка мені слідує!.. У Марусі є від покійного батька наділ, тепер вони його здають, а я сам робитиму!.. Ну й робитиму ж, ну й робитиму ж! Вола запряжи, то впаде, а я не впаду. Одна думка: хазяїном стану — і я, здається,

дужчий вола!.. Коли б тільки вибитися на своє — і вночі буду робить, а на чужому обісіло. Своє!.. На своєму... аж дух радується!..

Я В А І V

Харитина несе в мішку картоплю і в руках курку.

Панас. О! Здрастуй, Харитинко!

Харитина *(до себе)*. Він радий, що мене бачить; боже, яка ж я щаслива!

Панас. А ти, як та бджола, звідусіль таскаєш мед у жидівський вулик?

Харитина. Свого нема, то приходиться у жидівський.

Панас. А так. Добре, що я тебе побачив.

Харитина. Підожди ж мене трошки, я зараз вибіжу.

Панас. Та стривай, мені одно слово: ти не бачила мого хазяїна?

Харитина. Хазяїна?! Так ти хазяїна шукаєш?

Панас. Та його ж. Чого ти так здивувалась?

Харитина. Я... ні... Хазяїн твій пішов до Бороха.

Панас. Знайшов-таки. *(Пішов у шинок.)*

Харитина *(одна, зітхає)*. А я, дурна, зраділа, аж затрусилась, думала — мене шукав!.. Сказать би йому... коли ж соромлюсь, а господи, як люблю його!.. Коли б вибрати час — заплющу очі та й скажу. Їй-богу, скажу! Може, й він мене любить, та соромиться... Скажу, їй-богу, скажу. *(Пішла в шинок.)*

Здалеку чуť: гурт співає і наближається.

Ходім турка воювать,¹

Свою землю одбирать,

Гей, горе — не біда,

¹ Варіант української народної пісні «Ходім турка воювать».

Свою землю одбирать.
Виїхали на майдан,
Ударили в барабан,
Гей, горе — не біда,
Ударили в барабан!
Виїхали на пісок,
Прощай, мати, на часок!
Гей, горе — не біда,
Прощай, мати, на часок!
Виїхали за ріки,
Прощай, мати, навіки!
Гей, горе — не біда,
Прощай, мати, навіки!
Не плач, мати, не ридай,
Дарма сльози не збавляй,
Гей, горе — не біда,
Дарма сльози не збавляй!

Я В А V

Х а р и т и н а виходить з корчми з глечиком,
а з другого боку гурт: п а р у б к и , м о с к а л і ,
д і в ч а т а , м о л о д и ц і , музика.

Х а р и т и н а . Боже, як гарно співають, а тут нема часу
й послухать. (*Пішла.*)

Тоді, мати, заплачеш,
Як на коню побачиш,
Гей, горе — не біда,
Як, на коню побачиш.
На черкеському сидлі,
У салдацьким мундері,
Гей, горе — не біда,
У салдацьким мундері.

Гурт, співаючи, іде в корчму з таким рощотом,
щоб послідне слово пісні зникло в корчмі. М а р у с я
перебігає кон, за нею біжить П и л и п , доганя її
насередині і придержує.

Маруся. Одчепись!

Пилип. Хіба я чіпляюсь?

Маруся. Ба й ні?

Пилип. Геть його, та сюди!

Маруся. На біса ти мені здався?

Пилип. Овва!

Маруся. Пхі!.. Не бачила цяцю! Пусти, кажу, бо кричатиму...

Пилип. Хіба ти дурна? Ну, годі, не пручайся! Побалакаєм ладком.

Маруся. Ні об чім.

Пилип. Не ти б казала, а не я б слухав. Ну, а хто вибіга раз у раз і до конюшень, і до водопою?

Маруся. Коли?

Пилип. Буцім і не знаєш? І вчора, і позавчора, і...

Маруся. Угу!.. Якраз.

Пилип. Так два!

Маруся. То я теля шукала.

Пилип. Тю, яке навіжене теля, — по три дні бідна дівчина шукає.

Маруся. Їй-богу, теля шукала.

Пилип. Та не бреш! Теля? Ха-ха-ха! Ну, а сьогодні, оце зараз, чого ти біля конюшень снувала... *(Тулить її.)*

Маруся. Так... *(Набік.)* Отже, допитається!.. *(До Пилипа.)* Не обнімай мене, бо надворі ще видко, — хто-небудь побаче. *(Тихо випручається.)*

Пилип. Ну, годі, моє серденько, годі, не пручайся, ходім зо мною погуляємо на прощання.

Маруся *(полохливо)*. Як на прощання?

Пилип *(зітхає)*. Завтра виступаємо в город.

Маруся. Завтра?!

Пилип. А тобі жаль буде мене? Скажи по правді.

Маруся *(зітхає)*. Не знаю...

Пилип. Ходім же хоч погуляємо! Е! Гора з горою не сходиться...

Маруся. А чоловік з чоловіком?

Пилип. Зійдеться! Ходім...

Маруся. Я вийду пізніше, а тепер пусти: треба додому навідатися.

Пилип. Не пустю. Ти не вийдеш, ми поїдемо — і я буду пропадати за тобою.

ЯВА VI

З шинку виходе Панас.

Маруся *(побачивши його, виривається)*. Панас!

Пилип. Так що ж, що Панас? Нехай-пуцай і Панас ідьоть до нас!

Панас. А ти чого причепився до дівчини і силком тягнеш її, наче розбишака?

Пилип. Зась! То моє діло. *(Підходить до Марусі.)*

Панас *(одпиха)*. Геть!

Пилип *(заточився)*. Ах, ти ж! Я тебе как гетьну, то у тебе і очі стануть рогом.

Панас. Одв'яжися, бо тільки гудзики зостануться, як приймуся.

З корчми на цю суперечку виходить кілька
москалів і парубків.

Москаль 1-й. Стой, братці, так не годиться! Ми завтра од'їжджаєм, зачім же свариться!

Панас. Який же чорт його зачіпає, він он причепився до дівчини!

Москаль 2-й. Брось ти это дело!

Пилип. Да ти хто їй: брат, сват чи батько?

Москаль 1-й. Ну, довольно, мир!

Парубок. Годі тобі, годі!

Москаль 1-й. Іменно — годі! Маладець, Харитон, мири ще ти!

Парубок. А звісно, коли заступається, то має на те якусь причину... Чудной чалавек!..

Панас. Маруся — моя дівчина, коли хочеш знать.

Пилип. Так і бери свою дівчину, я її не з'їв. Ходім, братці, не стоїть зв'язуватися.

Всі. Ходім.

Пішли в шинок.

Маруся *(до Панаса)*. Ходім і ми до гурту, там музика буде: трохи погуляємо.

Панас. Іди, коли тебе кортить.

Пилип *(од дверей)*. Та що ти його слухаєш, Марусю, хіба він тобі чоловік? Побачиш, як весело буде. *(Пішов у шинок.)*

ЯВА VII

Панас і Маруся.

Панас. Чого ж стоїш? Іди!

Маруся. Ходім умісті.

Панас. Іди сама — тебе, видимо, кортить; недурно ж з москалем збіглася на вулиці.

Маруся. Хіба я винна, що він причепився?

Панас. Чом же він ні до кого більш не причепився, а тільки до тебе?

Маруся. Хіба я знаю?

Панас. Слухай, Марусю! Не грайся з моїм серцем, бо воно не затим так щиро б'ється до тебе! Любиш — люби, а не любиш — не води.

Маруся. Хіба я яка?

Панас. А!! Хто там вас розбере! Чотири дні тебе не бачив, а на п'ятий з москалем зустрів...

Маруся. Чого ти причепився?.. Москаль та москаль... Я не знаю, що тобі й сказати... я не винувата!

Панас. Ну, годі! Ну, не плач! Кажеш — не винувата, я вже вірю, я заспокоївся... пригорнись же до мене; я так давно тебе не бачив... все ніколи... от, бог дасть, діждемо покрови... Ти якась чудна...

Пилип (*підслухував. Вигляда з дверей*). Ач, як розпатякався.

Маруся. Ніяк до пам'яті не дійду.

Панас. Серденько моє! (*Обніма її.*) Я вірю тобі, що ти не винувата. Чого ж ти ще турбуєшся? Повеселішай!.. Ну ж!.. Забалакай же ласкаво своїм дзвіночком-голосочком! Чого ж мовчиш? Може, соромишся, що на вулиці? Так ходім, я тебе одведу додому. (*Обняв її.*)

Пішли.

ЯВА VIII

Харитина іде з вулиці до шинку,
а Пилип виходить з шинку.

Харитина (*оглядається*). Панас!.. З ким же це він? Либонь, з Марусею... Так і є! Обняв її... (*Зімхає.*) Так от з ким він гуляє!.. Серце болить, коли подумаєш про свій гіркий талан... Талан!.. А я манила себе надіями, хотіла сама йому признатись, дурна, дурна... Та чи мені ж, наймичці, круглій сироті, пристало думати про щастя? Де там... Не було на молоці — не буде й на сироватці... (*Пішла.*)

Пилип (*присідаючи, вдивляється вслід Панасові і Марусі*). Пішли до Марусі! Він плеще, а Маруся мовчить. Вона його не любить, жде тільки, що буде сватать, от і все! Знаю я... О, якби любила, то не шукала б щодня теляти! А сьогодні, як я її обняв, то вона ніби й одпихає, а сама ще щільніше тулиться... Піду назирці. Панас тільки від неї, а я зараз і заспіваю! Як тільки вискоче

Маруся, тоді сміливо наша. Не треба случая пропускать... Як не виграю, то й не програю. (Пішов.)

Харитина (виходе з відрами). Чи до роботи ж мені тепер, коли...

Голос Рухлі: «Та швидше мені! Лізеш як нежива, — Сруль плаче..»

Харитина. А, бодай він тобі луснув! Вже й підошов не чую: так уганяли. (Пішла.)

Я В А І Х

Цокуль, а потім Борох.

Цокуль (один). Ну й дівчина! А!.. Одберу від жидів Харитину хоч би там як! Прямо квітка... та ще трохи випив, і з думки не йде... Одберу!..

Борох (виходить). Василь Микитович! Подождіте мене, пожалуста. Я зайду до Федьки — нам вмісті; проведіте мене від собаков.

Цокуль. Слухай! Уступи мені свою наймичку Харитину.

Борох. Ви знову за своє. Як же Рухля зостанеться сама з дітьми, га?

Цокуль. Ти собі візьми бабу Горпину.

Борох. А одчого ви не візьмете собі бабу Горпину?

Цокуль. Та від того, що вона тутешня, а всі тутешні рвуть що не попало: чи молоко, чи масло, чи борошно — усе таскають додому, бо жінка моя другий місяць слаба: хто його вглядить. А Харитина тут чужа, родичів нема, то хоч поки подружок не заведе, красти не буде, а тим часом жінка видужає. От яке діло!

Борох. Пес!.. І нашто вам ета рахуба?.. Вона нічого не поміла, вона лінива, без загаду нічого не зробе, вона тільки спать любе.